

A. Staszkiwicz

Uniwersytet Warszawski

**Analiza Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą
na lata 2015-2020 w zakresie polityki edukacyjnej Rządu RP w stosunku do polskiej
mniejszości narodowej na Ukrainie**

Staszkiwicz A. Analiza Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą na lata 2015-2020 w zakresie polityki edukacyjnej Rządu RP w stosunku do polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie. Referat, dotyczy analizy Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą na lata 2015-2020 w zakresie polityki edukacyjnej Rządu RP w stosunku do polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie. Przyjęty przez rząd program jest swoistą formą nawiązania dialogu z bardzo zróżnicowaną (status społeczny, uwarunkowania polityczne kraju zamieszkania, poziom znajomości języka polskiego i identyfikacji z Polską) grupą Polonii i Polaków za granicą i próbą odpowiedzi na równie różnorodne potrzeby tej społeczności. Ukraina jest państwem wielonarodowościowym. Status społeczny polskiej mniejszości narodowej jest porównywalny z sytuacją ekonomiczną i społeczną innych mniejszości. Polacy na Ukrainie zaliczają się do mniejszości narodowej. Polska mniejszość narodowa generalnie bez przeszkód korzysta z prawa do zagwarantowanej ustawodawstwem autonomii narodowo-kulturalnej, realizując ją przede wszystkim w postaci swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach kulturalnych, mających na celu naukę języka ojczystego, krzewienie polskiej kultury, rozwój tradycji narodowych. Strategicznymi celami rządowego programu są: wspieranie nauczania języka polskiego, w języku polskim i o Polsce, umacnianie polskiej tożsamości i zapewnienie możliwości uczestniczenia w kulturze narodowej, wzmacnianie środowisk polskich za granicą, wspieranie powrotów Polaków do kraju oraz tworzenie zachęt do osiedlania się w Polsce osób polskiego pochodzenia, a także wielopłaszczyznowy rozwój kontaktów z Polską.

Możemy zdefiniować je w następującym porządku:

- podniesienie poziomu infrastruktury placówek, poczynając od wykonania prac remontowych, wyposażenia w materiały biurowe, metodyczne i edukacyjne;
- dofinansowanie pozalekcyjnych form kształcenia (zajęcia w bibliotece, wycieczki edukacyjne, koła zainteresowań);
- wzmocnienie systemu motywacyjnego do podjęcia nauki języka polskiego przez dzieci, które często podejmują naukę języka z inicjatywy rodziców;
- podniesienie kwalifikacji nauczycieli języka polskiego poprzez organizację kursów, seminariów specjalistycznych zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie;
- zachęcenie młodego pokolenia pedagogów do wykonywania zawodu nauczyciela języka polskiego poprzez wypracowanie systemu wynagrodzeń i nagród oraz podniesienie prestiżu zawodu nauczyciela;
- podniesienie kompetencji kierowniczych kadry zarządzającej poprzez organizację szkoleń kursów merytorycznie odpowiadających potrzebom danej placówki;
- wzbogacenie pakietu stypendialnego dla uczniów wszystkich szczebli i poziomów nauczania;
- włączenie w proces edukacji rodziców poprzez włączanie rodziców w przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym .

Założenia programu są niewątpliwie odpowiedzią na potrzeby podmiotów systemu edukacyjnego. Z uwagi na rosnące zainteresowanie nauką języka polskiego, wyzwaniem jest wciąż zakres pomocy, nie tyle wyznaczanie jej form.

Stashkiwich A. The analysis of the Governmental Program for Cooperation with the Polish Diaspora for the years 2015-2020 in scope of education policy of the Polish Government towards the Polish national minority in Ukraine. The paper refers to the analysis of of the Governmental Program for Cooperation with the Polish Diaspora for the years 2015-2020 in scope of education policy of the Polish Government towards the Polish national minority in Ukraine. This program was accepted by the government and it is a kind of purpose for beginning a dialog with a very diferenciated (from the point of view of social positions, political situation in the country, level of knowledge of the Polish language and identifying themselves with Poland) group of the Polish diaspora and Poles living abroad. It is also an attempt to meet very differentiated needs of this community. Ukraine is a multinational country. Social position of the Polish national minority is comparable to economic and social situation of the other minorities. The Poles in Ukraine are treated as a national minority. The Polish national minority is in general eligible to cultural and national autonomy that is guaranteed by the law and excersises this right first of all by setting up cultural societies aiming to teach the Polish language, popularization of Polish culture and developing folk traditions.

The strategic goals of the Governmental Program are: giving suport to teaching the Polish language, studies about Poland conducted in Polish, strengthening Polish identity and ensuring participation in Polish cultural life, consolidation of Polish communities abroad, giving suport to their return to Poland, encouraging people of Polish origin to settle themselves in Poland and multilevel development of their contacts with Poland.

We can identify these goals in the following order:

- improving the quality of the institutions infrastructure starting from their renovetion and repair, equipping them with stationery, methodological guidances and educational materials;
- financial suport for extracurricular education (lessons in libraries, educational excursions, special activity groups);
- strengthening motivation system in studying the Polish language for children who are ofthen forced to study foreign languages by their parents;

- improvement of the Polish language teachers qualifications by organizing specific courses and seminars both in Poland and Ukraine;
- encouraging the young generation of the teachers to practice their profession as the teachers of the Polish language by creating a system of additional remunerations and increasing the prestige of this profession;
- improvement of managing teams qualifications by organizing training activities and courses that meet the needs of these specific institutions;
- enrichment of the grants range for pupils of all the levels of school education;
- involvement of parents in the proces of education by their participation in educational performances.

The Program assumptions are undoubtedly relevant to the needs of the educational system units. Considering increasing interest in learning the Polish language, the range of suport is the thing that remains a challenge while identifying its forms is much more easy.

Celem niniejszego materiału jest dokonanie analizy Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą na lata 2015-2020 w zakresie polityki edukacyjnej Rządu RP w stosunku do polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie i przedstawienie w tym kontekście potrzeb oświaty polskiej na Ukrainie oraz statusu i kondycji społecznej Polaków.

W lipcu 2015 r. Rada Ministrów RP przyjęła na lata 2015-2020 Rządowy Program Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą. Obecnie na świecie mieszka 18-20 mln Polaków. Przyjęty przez rząd program jest swoistą formą nawiązania dialogu z bardzo zróżnicowaną (status społeczny, uwarunkowania polityczne kraju zamieszkania, poziom znajomości języka polskiego i identyfikacji z Polską) grupą Polonii i Polaków za granicą i próbą odpowiedzi na równie różnorodne potrzeby tej społeczności. Ostatni powszechny spis ludności z 2001 roku wskazuje na ogólną liczbę mieszkańców Ukrainy - 48, 2 mln.; strukturę narodowościową państwa tworzą : Ukraińcy (77, 8%), Rosjanie (17, 3%), Białorusini (0, 6%), Mołdawianie (0,5%), Polacy (0,3%), Węgrzy (0,3%), Rumuni (0,3%), Żydzi (0,2%), inne narodowości (2,3%). Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: "Biuletyn Ukrainoznawczy" 2002, nr 8. Oficjalnie na Ukrainie zamieszkuje 144 tyś. polskiej narodowości, nieoficjalnie mówi się nawet o 2 mln.

Ukraina jest państwem wielonarodowościowym. Status społeczny polskiej mniejszości narodowej jest porównywalny z sytuacją ekonomiczną i społeczną innych mniejszości. Polacy to przede wszystkim przedstawiciele klasy uboższej, rzadziej reprezentanci inteligencji (zgodnie ze spisem ludności z 1989 r. Polacy, pod względem struktury społecznej stanowili 59 % robotników, 21,8% urzędników, 18,6% kolchoźników oraz 0,6 prywatnych przedsiębiorców) . Warunki społeczno-ekonomiczne Polaków, tak jak całego społeczeństwa ukraińskiego są trudne. W okolicznościach zagrożenia poczucia bezpieczeństwa mieszkańców Ukrainy, możemy mówić o wzrostowej tendencji migracyjnej. Duża grupa Polaków - przedstawiciele najstarszego pokolenia boryka się z trudnymi warunkami bytowymi. Z uwagi właśnie na trudne warunki materialne i niestabilną sytuację polityczną i gospodarczą na Ukrainie, jej obywatele, w tym osoby polskiego pochodzenia (głównie przedstawiciele średniego i młodego pokolenia

Polaków) coraz częściej szukają wszelkiego rodzaju sposobów przesiedlenia się do Polski .

Ponadto, charakterystycznym dla współczesnej Ukrainy zjawiskiem jest występujące wśród członków grup mniejszości narodowych i etnicznych zabezpieczanie przyszłości przez uzyskanie podwójnego obywatelstwa, najczęściej macierzystego (wśród Polaków – polskiego – 51 %)

W Rządowym Programie Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą wymienia się cztery kategorie polonijne: Mniejszości polskie, Polonia, Emigracja z okresu II wojny światowej i dekad późniejszych oraz Migranci po akcesji 2004 r. korzystający ze swobody przepływu osób w Unii Europejskiej.

Polacy na Ukrainie zaliczają się do mniejszości narodowej. Polska mniejszość narodowa generalnie bez przeszkód korzysta z prawa do zagwarantowanej ustawodawstwem autonomii narodowo-kulturalnej, realizując ją przede wszystkim w postaci swobodnego zrzeszania się

w stowarzyszeniach kulturalnych, mających na celu naukę języka ojczystego, krzewienie polskiej kultury, rozwój tradycji narodowych.

Formalny status polskiej mniejszości narodowej został określony w 11. Art. Traktatu między Rzeczpospolitą Polską, a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisany 18 maja 1992 roku, ratyfikowany 17 września 1992 roku. "Strony, zgodnie z ogólnie obowiązującymi standardami międzynarodowymi dotyczącymi ochrony mniejszości narodowych, uznają prawo członków mniejszości polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Rzeczpospolitej Polskiej, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami danej mniejszości, do zachowania, wyrażania i rozwijania swojej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej bez jakiegokolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa. Strony podejmą niezbędne działania w celu realizacji tego prawa, w szczególności prawa do:

- zakładania i utrzymywania własnych instytucji i stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i religijnych;
- wyznawania i praktykowania swej religii;
- używania imion i nazwisk w brzmieniu przyjętym dla języka ojczystego;
- ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą

w obrębie kraju zamieszkania, jak również przez

granice.

1. Strony potwierdzają, że przynależność do mniejszości narodowych jest sprawą indywidualnego wyboru osoby i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne niekorzystne następstwa. Każda ze Stron będzie chroniła na swoim terytorium tożsamość narodową mniejszości drugiej Strony przed jakimkolwiek działaniem zagrażającym tej tożsamości i tworzyła warunki dla jej umacniania.

2. Każda osoba należąca do mniejszości polskiej na Ukrainie oraz ukraińskiej

w Rzeczypospolitej Polskiej jest zobowiązana, jak każdy obywatel do lojalności wobec Państwa swego zamieszkania, kierując się ustawodawstwem tego Państwa".

Strategicznymi celami rządowego programu są: wspieranie nauczania języka polskiego, w języku polskim i o Polsce, umacnianie polskiej tożsamości i zapewnienie możliwości uczestniczenia w kulturze narodowej, wzmacnianie środowisk polskich za granicą, wspieranie powrotów Polaków do kraju oraz tworzenie zachęt do osiedlania się w Polsce osób polskiego pochodzenia, a także wielopłaszczyznowy rozwój kontaktów z Polską.

W ramach Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą na lata 2015-2020 określone zostały cele i zadania administracji rządowej w stosunku do Polonii i Polaków na świecie, w tym do polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie. Jeżeli chodzi o polską mniejszość narodową na Ukrainie, w programie zostały wyznaczone cztery cele: 1. Wspieranie nauczania języka polskiego, w języku polskim i wiedzy o Polsce wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących; 2. Wzmacnianie pozycji środowisk polskiej mniejszości i Polaków za granicą poprzez podnoszenie efektywności ich działania, wzrost aktywności w życiu publicznym w krajach zamieszkania oraz popularyzowanie wiedzy o przysługujących im prawach; 3. Wspieranie powrotów Polaków do kraju; tworzenie zachęt do osiedlania się w Polsce osób polskiego pochodzenia; 4. Rozwój kontaktów - młodzieżowych, naukowych, kulturalnych, gospodarczych, sportowych oraz współpracy samorządów - z Polską.

W programie rządowym odrębne miejsce wśród kierunków działania zajmuje polityka edukacyjna,

Języka i Kultury Polskiej przy Zjednoczeniu Nauczycieli Polskich na Ukrainie, przedstawicielami ukraińskich wydziałów oświaty, dyrekcją i nauczycielami szkół, liderami organizacji polskich, rodzicami i uczniami. Potrzeby szeroko pojętej oświaty polskiej na Ukrainie dotyczą wszystkich podmiotów, które tworzą system edukacyjny: ośrodków nauczania, uczniów, nauczycieli, kadry zarządzającej placówkami i rodziców. Możemy zdefiniować je w następującym porządku:

- podniesienie poziomu infrastruktury placówek,

która pełni istotną rolę w utrzymywaniu związków Polonii i Polaków z krajem. Realizowana jest w ramach współpracy resortów właściwych do spraw zagranicznych, oświaty i wychowania oraz nauki i szkolnictwa wyższego. Na potrzeby niniejszej analizy powtórnie tu przywołamy cel, w zakresie wsparcia oświaty polskiej na Ukrainie wraz z wyznaczonymi programami zadaniami, a mianowicie: I. Wspieranie nauczania języka polskiego, w języku polskim i wiedzy o Polsce wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących.

Zadanie 1. Współpraca z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego w zakresie realizacji programu przyznawania stypendiów rządowych osobom polskiego pochodzenia na studia w Polsce. Zakładany rezultat: zwiększenie potencjału mniejszości polskich poprzez wzrost liczby osób narodowości polskiej z wyższym wykształceniem.

Zadanie 2. Zabieganie w kontaktach z władzami Ukrainy o rozwój szkolnictwa dla mniejszości polskiej w systemie edukacyjnym tego państwa.

Zakładany rezultat: utrzymanie szkolnictwa polskojęzycznego na poziomie adekwatnym do potrzeb mniejszości polskich.

Zgodnie z informacją Ogólnoukraińskiego Metodyczno-Koordinacyjnego Centrum Nauczania Języka i Kultury Polskiej liczba osób, uczących się języka polskiego na przestrzeni ostatnich dwóch lat wzrosła o 100%. Aktualnie na Ukrainie języka polskiego uczy się ok. 40 000 osób, z czego połowa ma polskie pochodzenie. Język polski funkcjonuje w placówkach edukacyjnych różnego szczebla (zarówno w ukraińskim systemie oświaty, jak i w systemie pozaszkolnym), tj. w szkołach z polskim językiem nauczania, w klasach z polskim językiem nauczania, jako język obcy (do wyboru), jako zajęcia fakultatywne, w placówkach przedszkolnych oraz w pozaszkolnych punktach nauczania (przy parafiach rzymskokatolickich oraz polskich stowarzyszeniach i organizacjach kulturalno – oświatowych w formie szkółek sobotnio – niedzielnych, oraz na uczelniach wyższych).

W ciągu 2015 roku dokonałam analizy potrzeb „polskich placówek edukacyjnych” na Ukrainie. Analiza jest efektem bezpośrednich spotkań i wywiadów z pracownikami Ogólnoukraińskiego Metodyczno-Koordinacyjnego Centrum Nauczania poczynając od wykonania prac remontowych, wyposażenia w materiały biurowe, metodyczne i edukacyjne;

- dofinansowanie pozalekcyjnych form kształcenia (zajęcia w bibliotece, wycieczki edukacyjne, koła zainteresowań);

- wzmocnienie systemu motywacyjnego do podjęcia nauki języka polskiego przez dzieci, które często podejmują naukę języka z inicjatywy rodziców;

- podniesienie kwalifikacji nauczycieli języka polskiego poprzez organizację kursów, seminariów

specjalistycznych zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie;

- zachęcenie młodego pokolenia pedagogów do wykonywania zawodu nauczyciela języka polskiego poprzez wypracowanie systemu wynagrodzeń i nagród oraz podniesienie prestiżu zawodu nauczyciela;
- podniesienie kompetencji kierowniczych kadry zarządzającej poprzez organizację szkoleń i kursów merytorycznie odpowiadających potrzebom danej placówki;
- wzbogacenie pakietu stypendialnego dla

uczniów wszystkich szczebli i poziomów nauczania;

- włączenie w proces edukacji rodziców poprzez włączanie rodziców w przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym .

Założenia programu są niewątpliwie odpowiedzią na potrzeby podmiotów systemu edukacyjnego. Z uwagi na rosnące zainteresowanie nauką języka polskiego, wyzwaniem jest wciąż zakres pomocy, nie tyle wyznaczanie jej form.